

cultura nella Sicilia saracena adlı hacimli bir tek kitap içinde toplanmıştır (Palermo 1975). Dört bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Sicilya ve çevresindeki tarihî gelişmeler, İbnü'l-Kattâ, İbnü'l-Fahhâm ve İbn Mekki gibi şairleri ve hukukla ilgili bazı konuları inceleyerek ikinci bölümde İslâm kültürünün ada halkına ve ayrıca Arapça'nın ada lehçesine olan etkileri, üçüncü bölümde Sicilya'yı müslümanlardan geri alan Norman Ruggero ile adadaki İslâm kültürünün zirveye çıkmasını sağlayan II. Federico dönemleri ve coğrafyacı İbn Cübeyr ile eseri, dördüncü bölümde Sicilya tarihi üzerine önemli eserler vermiş olan Michele Amari, Carlo Alfonso Nalino ve Ignazio di Matteo gibi ilim adamları ele alınmıştır. Rizzitano, bunlardan başka Şerif el-İdrîsî'nin *Nüzhetü'l-müşâk*'ı yeniden neşredilirken (Leiden 1970-1984) Sicilya ve civarını anlatan kısımlarını ilim âlemine sunmuş (VII, 746-789), ölümüne yakın bir zamanda UTET Yaynevi'nin çıkardığı büyük İtalya tarihinin İslâm dönemi Sicilya kısmını yazmıştır ("Gli arabi di Sicilia", *Storia d'Italia*, III, Torino 1983, s. 365-434). Rizzitano'nun önemli bir çalışması da yeni bulunduğu yazma kaynakları ekleyerek tekrar ele aldığı Michele Amari'nin *Biblioteca arabo-sicula* adlı âbidevi eseridir (Arapça metinleri iki cilt halinde neşretmiş, hazırladığı tercümesi ise ölümden sonra yayımlanmıştır; eserlerinin tamamı için bk. Gabrieli ve Borruso).

BİBLİYOGRAFYA :

F. Gabrieli, *Ricordo di Umberto Rizzitano*, Palermo 1980; a.mlf., "Presentazione", *Studi arabo-islamici in memoria di Umberto Rizzitano* (ed. Gianni di Stefano), Mazara del Vallo 1991, s. 13-14; a.mlf., *Orientalisti del Novecento*, Roma 1993, s. 149-160; G. Basetti Sani, "Ricordo di un caro amico: Umberto Rizzitano", a.e., s. 281-283; Gianni di Stefano, "Umberto Rizzitano e Mazara", a.e., s. 295-299; A. Borruso, "Bibliografia degli scritti di Umberto Rizzitano", a.e., s. 301-313; a.mlf., "Umberto Rizzitano nel ricordo di un allievo", *Islâm: Storia e Civiltà*, II, Roma 1983, s. 33-38; a.mlf., "Umberto Rizzitano e l'Egitto", *Levante*, XLIX/1-2, Roma 2002, s. 59-71.

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

ROBSON, James

(1890-1981)

Hadis ve dil bilimi alanındaki

çalışmalarıyla tanınan

İskoç asıllı şarkiyatçı ve misyoner.

30 Kasım 1890'da Glasgow şehrinde doğdu. Lisans öğrenimini Glasgow Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümü'nde tamamladı. İslâmî kaynaklarda Hz. İsa konulu yüksek

lisans tezinin ardından *Tracts on Listening to Music* ve *Ancient Arabian Musical Instruments* adlı çalışmalarıyla edebiyat doktoru unvanını aldı (1941). Kendisine Saint Andrews Üniversitesi'nden bir doktora ve Manchester Üniversitesi'nden bir yüksek lisans unvanı daha verildi. 1915-1916 yıllarında Glasgow Üniversitesi'nde Arapça okutmanlığı yaptı. George Williams tarafından 1844'te oluşturulan Young Men'(s.) Christian Association (YMCA) adlı misyoner kuruluşu adına Irak ve Hindistan'da 1916-1918 yılları arasında faaliyetlerde bulundu. Bu kuruluşta 1918-1919'da Lahor'da yönetici ve 1919-1926 yıllarında Yemen'in Aden şehrinde misyoner olarak görev yaptı. 1928-1948 yılları arasında Glasgow Üniversitesi'nde Arapça öğretim üyeliği, 1949'da dekanlık görevinde bulundu. Aynı yıl Manchester'da başladığı Arapça öğretim üyeliğine emekliye ayrıldığı 1958 yılına kadar devam etti. Daha sonraki hayatına dair bilgi yoktur.

Robson, gençlik yıllarında misyonerlik faaliyetlerine ağırlık vermesi sebebiyle ilmi mesaisini bu alanda sürdürmüş olmakla birlikte Glasgow Üniversitesi'ndeki öğretim üyeliğiyle başlayan ve ölümüne kadar devam eden süreçte özellikle hadise dair önemli çalışmalar yapmış, ayrıca Arap dili, Hıristiyanlık-İslâmiyet mukayesesi ve mûsiki gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Bu dönemde hadis usulü ve hadis metinlerinin çevirisi, Buhârî dışında kalan *Kütüb-i Sitte*'nin rivayet tariklerinin incelenmesi konularına ve *The Encyclopaedia of Islam*'ın ikinci neşrinde özellikle hadise dair maddelerin telifine ağırlık vermesi sebebiyle hadis alanında XX. yüzyılın ikinci yarısının önde gelen müsteşriki sayılmıştır. Robson, hadis ve sünnetin Batı dillerinde "tradition" şeklinde tercüme edilmesinin doğru olmadığı kanaatindeydi. Zira hadis "hikâye" veya "rapor" anlamında kullanılırken sünnet de "uygulama" yahut "âdet" mânâsına gelir ve bu mânâda Hz. Peygamber'in uygulamalarına işaret eder.

İbn Sîrîn'in rivayet tarihi açısından büyük önem taşıyan, "Müslümanlar hadis dinlerken isnad sormuyorlardı, ancak fitne ortaya çıkınca, 'Bize râvilerin isimlerini söyleyin' demeye başladılar" sözünde geçen (Müslim, "Muqaddime", 7) "fitne"nin Emevî Halifesi II. Velid'in öldürülmesiyle (126/744) ortaya çıktığını ileri süren Joseph Schacht'a karşı Robson, isnadların sonradan uydurulduğu ön kabulüne dayanarak nazariyelerin benimsenmesi konusunda insanların tereddüt edeceğini söylemiştir (*Hadith*, s. 20). Ona göre burada sözü

edilen fitne, Abdullah b. Zübeyr'in Emevî iktidarına karşı isyan etmesi üzerine 64-73 (683-692) yılları arasında yaşanan kargaşadır. Zira isnadın sorulmaya başlandığı tarih olarak Hz. Ali ile Muâviye arasındaki çekişmeler çok erken, Velid'in öldürülmesi sonrası çıkan kargaşa da çok geçtir. Ayrıca 33 (653-54) yılında doğan ve bu sözü söyleyen İbn Sîrîn (ö. 110/729) Abdullah b. Zübeyr devri olaylarından bahsedebilecek yaşta değildir (*EL²* [İng.], III, 23). Aynı görüş başka delillerden hareketle daha sonra G. H. A. Juynboll tarafından da savunulmuştur. Robson'un Schacht'ı eleştirdiği bir diğer husus, Mâlik-Nâfi-İbn Ömer tarikinde Schacht'ın Nâfi' ile Mâlik arasındaki yaş farkını gerekçe göstererek semânin mümkün olamayacağı şeklindeki iddiasıdır. Ayrıca genel anlamda aile isnadları konusunda da Robson Schacht'ı eleştirmiştir (*Hadith*, s. 23).

Robson, hadislerin güvenilirliği tartışmalarında Schacht ekolünü savunan J. Wansbrough ve Michael Cook ile Schacht ekolünü eleştiren N. Abbott, Fuat Sezgin, Mustafa el-A'zamî, G. Schoeler ve Johann Fueck ekolü arasında orta bir yol benimseyen H. Motzki, D. Santillana, G. H. A. Juynboll ve Fazlurrahman gibi kişilerin yanında sayılmıştır (Hallaq, LXXXIX [1999], s. 76). Her ne kadar Robson, Schacht'ın *The Origins of Muhammadan Jurisprudence* adlı eserinin yayımlanmasının (Oxford 1950) ardından Hz. Peygamber'e ait güvenilir herhangi bir sözün bulunmasının mümkün olmadığından söz etse de (*Muslim Tradition: The Question of Authenticity*, XLIII [1951-52], s. 102) kısa bir süre sonra yazdığı bir başka makalede erken devirlerde dayanan bazı sahih materyallerin bulunabileceğini kabul etmektedir (*Hadith*, s. 25). Schacht'ın ulaştığı sonuçlara büyük ölçüde katılmakla birlikte Robson, Schacht'ın iddialarını fikhî alanla sınırlandırmak ve tarihî mahiyetteki hadisleri sıhhat konusundaki şüpheli yaklaşımın dışında tutmak ister. Ancak bunu söylerken Hz. Muhammed'in kişiliğinin inananlar üzerindeki etkisinin zorunlu bir sonucu olarak hadisler içerisinde güvenilir bir özü bulunması gerektiğini ileri sürmesi dışında pek az delil sunar. Fakat yine de bu güvenilir özü nakledildiği isnadların mutlaka güvenilir olması gerektiğini kabul eder (Berg, s. 39-40).

İsnadın hadis ilimlerinin ayırt edici bir vasfı olmadığını, başka ilim dallarında da görüldüğünü söyleyen Robson, diğer şarkiyatçıların görüşüne paralel biçimde İslâm tarihî eserlerindeki isnad uygulaması

nin hadis ilmindekine göre daha sahih olduğu görüşündedir. Batılı bilginlerin İslâm âlimlerine ait isnadı öven ifadelerinin W. Muir, I. Goldzher, L. Caetani gibi şarkiyatçılar tarafından kabul edilmediğini belirtir. İsnadların sahih kısımlarının olabileceğini söylemekle birlikte bunların ayırt edilmesinin imkânsız olduğunu iddia eder. Robson sahih hadisler konusunda da tereddüt içindedir. Ona göre erken döneme ait sahih materyallere ulaşılması mümkünse de bunların tesbitini yapmak son derece güçtür. Robson, şarkiyatçıların özellikle genç sahâbîlerin hadis uydurmada önemli bir işlev gördükleri şeklindeki iddialarına karşı çıkmakta ve şu delili ileri sürmektedir: Şayet sonraki nesil hadis uyduracak olsaydı şüphe çekmemek için gençlerin ağızından değil yaşlı sahâbîlerin ağızından uydururdu. Sonuç olarak Robson isnadın dikkate alınması gerekli bir uygulama olduğunu, en azından İslâm'ın ilk dönemlerine dair bilgilerin nakli konusunda hangi yöntemlerin kullanıldığını göstermesi bakımından önem arzettiğini söylemekte (*Hadith*, s. 172-173), ancak hadisçilerden çok İbn İshak gibi tarihçilerin kullandıklarına güvenmektedir.

Eserleri. Telifleri. 1. Ion Keith-Falconer of Arabia (London 1923). Bu çalışmada, Arap yarımadasında ve Aden'de misyonerlik faaliyetleri sırasında öldürülen Arap dilcisi ve Evangelik misyoneri Ion Grant Neville Keith-Falconer'in (ö. 1887) hayatı ve faaliyetleri ele alınmıştır. **2. Christ in Islam** (London 1930). İslâm kaynaklarının Hz. İsa'ya bakışını incelediği ilk akademik eserlerinden biridir.

Tercüme ve Neşirleri. 1. Mishkât al-Masâbih (I-IV, Lahore 1963-1966). Hatîb et-Tebrîzî'nin eserinin açıklama ve notlar ilâvesiyle yapılmış bir çevirisidir. Batı diline yapılmış mevcut dört *Mishkât* tercümesi içinde en güvenilir olanın bu çeviri olduğu söylenmektedir. **2. Ancient Arabian Musical Instruments** (Glasgow 1938). Mufaddal b. Selâme'nin *Kitâbü'l-Melâhî*'sinin İstanbul'da bulunan tek yazma nüshasının notlarla ve İngilizce tercümesiyle birlikte neşridir. Eser Henry George Farmer'in müzik aletleri hakkındaki notlarını da içermektedir. **3. Tracts on Listening to Music** (London 1938). İbn Ebü'd-Dünyâ'nın *Zemmü'l-melâhî*si ve Ahmed el-Gazzâlî'nin *Bevâriku'l-ilmâ'* fi'r-red 'alâ men yuḥarrimü's-semâ' adlı eserinin notlarla birlikte çevirisi olup ilk eserde semâin câiz olmadığı, ikincisinde ise câiz olduğu savunulmaktadır. **4. An Introduction to the Science of Tradition** (London

1953). Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *el-Medḥal ilâ (ma'rifeti) Kitâbü'l-İkîl* adlı eserinin notlarla birlikte tercümesi ve neşridir. Robson, Muhammed Râgîb et-Tabbâh'ın *el-Medḥal fi 'ilmi'l-hadîs* adıyla yayımladığı eserini (Halep 1352/1932) bir başka nüsha ile de karşılaştırarak neşretmiştir. **5. A Chess makâma in the John Rylands Library** (Manchester 1953). İbn Ebü Hâcele'nin *Ünmûzecü'l-kıtâl fi nakli'l-uvâl* adlı eserinin son kısmında yer alan satranca dair bir makâmenin John Rylands Kütüphanesi nüshasına dayanılarak yapılan tercümesiyle birlikte neşridir (*Bulletin of the John Rylands Library*, XXXVI/1 [1953], s. 111-127).

James Robson'ın Batı'da hadis çalışmaları arasında önemli yeri olan çok sayıda makalesinden bir kısmı şunlardır: "İbn İshâk's Use of the Isnâd" (*Bulletin of the John Rylands Library*, XXXVIII/2 [Manchester 1956], s. 449-465; Talat Koçyiğit tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir, *AÜİFD*, X [1962], s. 117-126); "Tradition The Second Foundation of Islam" (*MW*, XLI/1 [1951], s. 22-33); "Tradition: Investigation and Classification" (*MW*, XLI/2 [1951], s. 98-112); "The Material of Tradition" (*MW*, XLI/3 [1951], s. 166-180; XLI/4, s. 257-270); "Muslim Tradition: The Question of Authenticity" (*Memoirs and Proceedings of the Manchester Literary and Philosophical Society*, session 1951-52, XCIII [Manchester 1952], s. 84-102); "Al-Ghazâlî and the Sunnah" (*MW*, XLV/4 [1955], s. 324-333); "Standards Applied by Muslim Traditionists" (*Bulletin of the John Rylands Library*, XLIII/2 [1961], s. 459-479); "Tradition from Individuals" (*JSS*, IX [1964], s. 327-440); "The Form of Muslim Tradition" (*Glasgow University Oriental Society Transactions*, XVI [1955-56], s. 38-50); "The Isnad in Muslim Tradition" (*Glasgow University Oriental Society Transactions*, XV [1953-54], s. 15-26); "Shia Collection of Divine Traditions" (*Glasgow University Oriental Society Transactions*, XXII [1970], s. 1-13); "The Transmission of Muslim's Sahih" (*Journal of Royal Asiatic Studies*, [1949], s. 49-60; Talat Koçyiğit tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir, *AÜİFD*, IV/3-4 [1955], s. 8-20); "The Transmission of Abu Dawud's 'Sunan'" (*BSOAS*, XIV [1952], s. 579-588; Talat Koçyiğit tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir, *AÜİFD*, VI/1-4 [1956], s. 173-182); "The Transmission of Tirmidhi's 'Jami'" (*BSOAS*, XVI [1954], s. 258-270); "The Transmission of Nasa'i's 'Sunan'" (*JSS*, I [1956], s. 38-59); "The Transmission of Ibn Maga's 'Sunan'" (*JSS*, III [1958], s. 129-141; Musa Erkaya tarafından Türk-

çe'ye çevrilmiştir, *Dinî Araştırmalar*, VIII/23 [2005], s. 287-298); "Varieties of Hasan Tradition" (*JSS*, VI/1 [1961], s. 47-62; Talat Koçyiğit tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir, *AÜİFD*, XI [1963], s. 109-118). Robson ayrıca *The Encyclopaedia of Islam*'ın ikinci neşrinde hadise dair birçok madde yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Robson, "Muslim Tradition: The Question of Authenticity", *Memoirs and Proceedings of the Manchester Literary and Philosophical Society, Session 1951-52*, Manchester 1952, XCIII, 84-102; a.mlf., "The Isnad in Muslim Tradition", *Hadith: Origins and Developments* (ed. H. Motzki), Aldershot 2004, s. 20, 23, 163-174; a.mlf., "Hadith", *EP* (Ing.), III, 23; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1980, II, 124-125; M. Mustafa el-A'zamî, *İlk Devir Hadis Edebiyatı* (trc. Hulûsi Yavuz), İstanbul 1993, s. 218-222; Ali b. İbrâhim el-Hamed en-Nemle, *el-Müsteşrikûn ve't-tanşir*, Riyad 1998, s. 87; H. Berg, *The Development of Exegesis in Early Islam*, Richmond 2000, s. 38-41; W. Behn, *Concise Biographical Companion to Index Islamicus. Bio-bibliographical Supplement to Index Islamicus, 1665-1980*, Leiden 2004, III, 235; Fatma Kızı, *Organtalistlerin Hadislerin Menşeiini Tespite Yönelik Yöntemleri* (yüksek lisans tezi, 2005). Üİ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 9-12; W. B. Hallaq, "The Authenticity of Prophetic Hadith: A Pseudo-problem", *St.I*, LXXXIX (1999), s. 76.

İBRAHİM HATİBOĞLU

RODINSON, Maxime
(1915-2004)

Fransız şarkiyatçısı.

26 Ocak 1915'te Paris'te doğdu. Ailesi Rusya'dan Fransa'ya göç etmiş, "Polonya asıllı yahudi, komünist, radikal, işçi" olarak tanıtılmaktadır. Rodinson, ailesinin yoksul olması sebebiyle okula gidemediğinden on üç yaşında iken kendini yetiştirmek için ödünç kitaplar buluyor, ücret istemeyen öğretmenlerden yararlanıyordu. Bu sırada Ortadoğu dillerine merak sardı. 1932'de Paris'teki Ecole des Langues Orientales'in imtihanlarını kazanarak burada eski Habeş dili, eski Güney Arabistan dilleri, Türkçe, Yakındoğu antropolojisi ve sosyoloji eğitimi aldı. 1937'de Caisse Nationale de la Recherche Scientifique'e girerek İslamoloji okumaya başladı; komünist partiye katılması da bu yıllara rastlar. 1939'da II. Dünya Savaşı çıktığı sıralarda askere alındı; eğitim için Issodun, Berry, Bordeaux ve Britanya'ya gönderildi. Bundan sonra askerliğinin bir kısmını Tours'da yaptı. Ardından Fransa'nın "Özgür Polonya" ile yaptığı anlaşma gereği Beyrut'taki Polonyalıları almaya giden askerler arasında Haziran 1940'ta Beyrut'a gönderildi. Aralık 1940'ta terhis olunca Ortadoğu'da kaldı.